

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutusohjelma

2022

Nina Korvenoja

Taiteessa on magiaa

– Totuuden etsiminen leikin keinoin taiteellisessa
työskentelyssäni

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutusohjelma

2022 | 35 sivua

Nina Korvenoja

Taiteessa on magiaa

- Totuuden etsiminen leikin keinoin taiteellisessa työskentelyssäni

Onko taiteessa magiaa? Miten magia ilmenee kuvataiteen historiassa ja nykytaiteessa? Mikä ohjaa omaa taiteellista tekemistäni ja työskentelyäni?

Opinnäytetyöni käsittelee magian käsitettä suomalaisessa kuvataiteen historiassa artefakteja ja kuvataidetta tarkastellen. Etsin myös maagisia piirteitä taiteellisesta työskentelystäni.

Asiasanat:

Magia, uusmaterialisuus, kuvataide, leikki

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree programme

2022 | 35 pages

Nina Korvenoja

Magic in art

- Seeking the truth by play in my artistic work

Is there magic in art? How does the magic manifestate in contemporary visual art and art history? What is the principal guiding factor in my artistic work? In my thesis I study the history of magic in art and artifacts. I also look for magical features in my art and in the process of my artistic work.

Keywords:

Magic, new materialism, visual art, play

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Magian historia kuvataiteessa	6
2.1 Shamanistiset perinteet ja kuvasympolit	7
2.2 Keskiajan mystiikkaa kuvataiteen ja artefaktien viestimänä	8
2.3 1800-1900-lukujen kulta	11
2.4 Suomalainen nykytaide, magia ja magian harjoitus	15
2.5 Taiteilijuus voi olla tietäjyyden ilmentymä	16
3 Maalaan maalausta, tapahtuuko siinä maagista tarttumista?	18
3.1 Leikki on taiteellisen tekemisen päämäärä	20
3.2 Ääni maalaukselle, NYTT-näyttelyn teema	21
3.3 Taiteen tekemisen prosessi	24
3.2 Rituaalin merkitys	25
4 Yhdessä leikkimisen taika	29
4.1 Leikki ja magia kohtaavat taiteen tekemisessä	30
4.2 Maaginen kokemus kollektiivisessa työskentelyssä	31
5.Lopuksi	32
Lähteet	33

1 Johdanto

Tarkastelen opinnäytetyössäni magian ilmenemistä kuvataiteessa sekä syvennyn omaan taiteelliseen prosessiini, jossa pohdin leikin merkitystä taiteelliseen tekemiseeni: onko siinä prosessissa mukana magiaa? Magia voi Outi Pohjanheimon (2019, 15–16) vertautua mihin tahansa erityislaatuiseen, arkipäivästä poikkeavaan ilmiöön tai asiaan sekä mystiseen. Käytän termiä kuvaamaan yhteyttä ja kommunikaatiota yliluonnolliseen. Magia voi olla lisäksi luonnonvoimien hallitsemista ja niihin vaikuttamista.

Mm. tietäjäys, etsijyys, esoteria, magia, okkulttuuri ja okkultismi ovat olleet sekä kuvataiteen aiheita, työskentelymetodeja, henkisen yhteyden etsimisen keinoja, että kokemuksellisia tunteita aiheuttavia diskursseja. Esittelen näitä ilmiöitä tarkemmin kuvataiteen historian keinoin shamanististen perinteiden ajalta 5000 eaa nykyaikaiseen asti. Pohdin kuvataiteen, kuvallisen viestinnän ja artefaktien maagisia yhteyksiä tai tarkoitusperiä sekä merkityksiä kuvataiteen ja tietäjyyden historian kaanoniin.

Pidän taiteellisen tekemisen prosessia vähintään yhtä kiinnostavana kuin valmista taideteosta. Avaan ja pilkon taiteellisen prosessini ja taiteellista työtäni osiin, joissa etsin leikin ja magian mahdollisia risteymäkohtia ja merkitystä taiteelliselle työskentelylleni. Opinnäytetyöni sivuaa uusmaterialistista ajattelua ja magian yhteyttä uusmaterialismin diskurssiin, sekä tuo niihin mukaan leikin elementin, joka on taiteellisen työskentelyni perusta.

Henkilökohtaisen taiteen luomisen prosessini lisäksi tarkastelen kollektiivista taiteen tekemistä sekä leikin ja magian ilmenemistä siinä. Tutkin samankaltaisuutta, eroavaisuutta ja yhtymäkohtia omaan taiteellisen tekemisen prosessiini. Tutkimuksellisen opinnäytetyöni on tarkoitus etsiä magian olemassaoloa ja näyttäytymistä taiteellisessa työskentelyssäni, taiteen historian kaanonissa, ja nykyaikaisen taiteen kentällä.

2 Magian historia kuvataiteessa

Käsittelen tässä luvussa magian tematiikkaa kronologisesti, ja kuvataiteen, tai kaksiulotteisen kuvan näkökulmaa esiin tuoden kuvataiteen historiassa. Pohdin kunkin ajan kulttuuri-ilmiöiden ja yhteisöjen merkitystä kaksiulotteiseen kuvaan, taideteokseen tai artefaktiin magian näkökulmasta. Avaan myös taiteilijuutta suhteessa tietäjyyteen, magiaan tai noituuteen. Puran historiallisesti merkittävien taiteilijoiden oletettuja yhteyksiä yliaisitilliseen ja heidän teostensa maagisia piirteitä. Nostan yksittäisiä taiteilijoita, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi Suomen, tai länsimaisen kuvataiteen kulttuurihistoriaan. Osuudessa on pohdintaa, joka heijastuu magian, uushenkisyyden ja okkulttuurin teemoihin, kuvataiteilijuuteen sekä taiteen kulttuuriperimään.

Kuvan historiaan liittyy huomattavan paljon maagisia, shamanistisia ja rituaalisia piirteitä, joita Anna-Leena Siikala (1992) käsittelee laajemmin teoksessaan *Suomalainen samanismi*. Kuva voi olla symboli, taideteos tai kalliomaalaus. Useat historiallisesti merkittävät taiteilijat ovat olleet tiedetysti kytköksissä esoteerisiin liikkeisiin ja seuroihin, ja harjoittaneet magiaa ja noituutta nykytaiteeseen asti.

Mielestäni on tärkeää tuoda esiin magiaa ja noituutta kuvan kontekstissa, sillä merkittävä osa kulttuuriperimästä ja -historiastamme pohjautuu taiteentutkimukseen ja kuvantulkintaan. Vaikkakin vaikutus yhteisöön on erilainen, kuin esimerkiksi parantajien välitön muutos yhteisön jäsenessä, tai dynamiikassa, ei ole mielestäni mielekää arvioida erilaisten magian ja noituuden harjoittajien keinojen vaikutusta yhteisöön vertaamalla. Kuvan ja taiteen vaikutus sekä yhteisöön että sen yksittäiseen edustajaan voi olla välitöntä, mutta vaikutus voi olla myös välillistä. Näkemykseni mukaan nykytietämykseen vaikuttaa merkittävästi kuvan historia maagisena substanssina. Näin ollen haluan tuoda esiin tietäjän, shamaanin, noituuden ja magian harjoittajan äänen kuvallisen ulostulon muotoa.

Uskontotieteilijä Marco Pasi esittää ajatuksen neljästä erilaisesta kuvan, tekijän tai katsojan yhteydestä maagisissa tarkoituksissa tai prosesseissa. Kuva voi välittää informaatiota tekijän toimiessa mahdollisesti transsendentiaalisessa tilassa yhteydessä tuonpuoleiseen ja välittäen näin viestiä muulle maailmalle kuvan keinoin. Kuva voi olla tekijän tietoinen pyrkimys vaikuttaa ihmisiin, tai se voi viestiä tekijänsä maagisista kokemuksista, tai laajemmin elämäkatsomuksesta. Kuva voi olla ikään kuin eräänlainen dokumentaatio tekijänsä maagisesta rituaalista, jolloin kuva on eräänlainen toissijainen tuotos, rituaalin tai riitin ollessa ensisijainen motiivi, teko tai tapahtuma. Tekijä voi kuvan välityksellä pyrkiä viestimään tuonpuoleiseen. Tekijä voi toimia joko hänen yhteisönsä tai tekijän henkilökohtaisen sanoman tai substanssin välittäjänä. (Pasi 2010, 107–108)

2.1 Shamanistiset perinteet ja kuvasymbolit

Visuaalisilla symboleilla on monenlaisia merkityksiä myös maagisissa yhteyksissä. Ne voivat näyttää maagisia tapahtumia, mutta ne voivat myös olla yhteydenpitovälineitä tuonpuoleiseen. Siikala (1992, 39) esittää shamanistien olevan todennäköisesti ihmiskunnan varhaisimpia kulttuuri-instituutioita. Vanhimmat kalliomaalaukset ovat peräisin esihistorialliselta ajalta, kivikaudelta, ja Suomen tunnetuin niistä lienee Astuvansalmen kalliomaalauskokonaisuus, joka käsittää yli 60 maalausta ja sijoittuu noin 4500–5000 vuotta ajassa taakse päin (Raevaara 2015). Kallioon on punamullalla maalattu eläinsymboleita ja ihmisen näköisiä hahmoja sarvineen. Kalliomaalauksen ajatellaan yleisesti olevan yhteydessä magian harjoittamiseen, tai mahdollisesti eläinkuvien olevan maalauksia toteemieläimistä. Kalliomaalauksilla on ajateltu yhteisön tai yksilön viestivän jumalille. Siikalan (1992, 48–49) mukaan tiedetään, että symboleilla on ollut merkittävä rooli ihmisen, tietäjän tai shamaanin tavoitteissa saavuttaa yhteys tuonpuoleiseen tai alitajuntaansa. Nykyään kalliomaalauksen ajatellaan yleisesti olevan ensimmäinen jälki, jonka ihminen on jättänyt suomalaiseen taidehistoriaan.

Siikala (2019, 64) kirjoittaa symboleista, eli taikamerkeistä, jotka ovat kaksiulotteisina piirrettyjä tai kirjoitettuja, ja suojaavat tai torjuvat paha. Kaikenlaisia pahalta suojaavia ja torjuvia artefakteja onkin luotu kautta aikojen ympäri maailman, ja tämän kaltaisia artefakteja on edelleen laajalti käytössä. Kuvalla on tämänlaisissa tapauksissa oma toimijuus kantajansa, tekijänsä tai käyttäjänsä tarpeiden hyväksi. Kuten kuvien avulla on pyydetty ja pyydetään jumalilta tai yliluonnollisilta voimilta asioita, ne voivat myös toimia itsessään suojelejoina.

Symbolien käyttö kuvataiteen traditioissa liitetään usein myös kuvan toimijuuteen tapahtumien tai asioiden näyttäjinä. Monet tietäjät ovatkin käyttäneet yhteisönsä tiedossa olevia symboleita viestimään asioita ja tapahtumia. Taiteilijuuteen liittyy paljon käsityöläisyyttä, ja taitelija voi mieltää itsensä käsityöläiseksi, kun taas toisaalta käsityöläinen voi määritellä tekevänsä taidetta, tai erilaisia artefakteja. Tietäjillä on Karoliina Kouvola (2021) mukaan ollut muita ammatteja kuin tietäjänä toimiminen. Jään pohtimaan ammatin rajojen häilyvyyttä käsityöläisen ja taitelijan välillä. Tietäjän ääni voi mielestäni olla maagista luovuutta, ja lopputuloksena voi olla dokumentaatio, taideteos tai artefakti.

2.2 Keskiajan mystiikkaa kuvataiteen ja artefaktien viestimänä

Tietäjä on usein ollut yhteisönsä jäsenten parantaja. Tietäjä on yhteisön henkilö, joka on yhteydessä johonkin, johon muut eivät välttämättä koe olevansa samalla tasolla yhteydessä. Tietäjältä voidaan kysyä apua ollakseen yhteydessä muun muassa tuonpuoleiseen tai yliaistilliseen.

Suomen kuvataideinstituutiot ovat kuitenkin alkaneet muodostumaan vasta keskiajan jälkeen. Keskiajalta onkin peräisin lähinnä kirkkotaidetta ja erilaisia artefakteja.

Sonja Hukantaival (2021) rinnastaa kristinuskkoa ja vernakulaareja uskoja tarkastellen arkeologisia löytöjä ja keskiajan kuvamateriaalia maagisina esineinä kristinuskon perinteisiin verraten.

Keskiajalla kristinuskko ja vernakulaarit uskot, tiede ja magia näyttäytyivät Hukantaipaleen mukaan ihmisten arjessa yhtäaikaisesti ja toisiaan pois sulkematta.

Kansankielisyyden merkityksessä vernakulaarilla on viitattu kieleen, joka on paikallinen (vs. kansallinen/kosmopoliittinen), epävirallinen (vs. virallinen), normittamaton (vs. normitettu) sekä alempien sosiaaliluokkien kieli (vs. eliitin kieli). Samaan tapaan folkloristiikan tutkimuskohteen määrittelyssä vernakulaarilla on viitattu kansanomaiseen, omaehtoiseen, arkiseen ja jokapäiväiseen erotuksena institutionaalisesta, virallisesta ja standardoidusta. Toisin sanoen vernakulaari on hahmottunut vastakohtana jollekin, jota se ei ole. (Fingerroos ym. 2020, 7.)

Hukantaival (2021) esittää, että kristinuskon jumalan uskottiin olevan korkein voima paholaisten ja muiden henkiolentojen kanssa samaan aikaan ihmisten arkeen vaikuttaneista voimista. Hukantaival esittelee Helsingin avoimen yliopiston luennollaan kuvia, joissa hän esittää olevan kristillisiä ja maagisia merkityksiä. Luennolla esitetyssä kuvassa Suomen keskiajalta peräisin olevista Lohjan kirkkomaalauksissa esiintyvät samaan aikaan henkimaailman olennot, luultavasti paholaiset, jotka tulkintani mukaan ovat mukana ihmisten toiminnoissa kristillisten arvojen näyttäytyessä etenkin ympäristössä, kirkossa, johon teos on maalattu (kuva 1).

1. Maalausihme (Maalari teki Neitsyt Marian kuvan, paholainen suuttui ja rikkoi telineet) (Kuva Welin, P.O. Museovirasto musketti)

Maalauksessa olennot sekä pitävät sarvista lehmää, joka on ihmisen lypsettävänä, ja lehmän maito edelleen koiran juotavana. Toinen olento taas on mukana jossakin ruuanlaittotapahtumassa. Toisella kädellä se pitää kiinni kauhasta, jolla ihminen sekoittaa keittoaan, ja toisessa kädessään se pitelee pulloa, josta nähdäkseni se on laittanut jotakin mukaan pataan. Kuvasta tulee mieleen elämän kiertokulun kuvaus siinä, miten henkimaailma vaikuttaa ihmisten osittain tiedostamatta heidän arkeensa. Elämän jatkumisen symbolina toimivat maito ja ruoka. Henkimaailma on osallisena elämään. Tulee myös selkeä viittaus siihen, että henkimaailman olennot tuntuvat olevan tässä kyseisessä maalauksessa paholaisia sarvineen.

Hukantaival (2021) esittelee myös saksalaisen puupiiirroksen 1400-luvulta, jossa toistuu teemana lypsytapahtuma, ja Hukantaival tulkitseekin tämän liittyvän ihmisen varallisuuden kuvaukseen symbolina. Hukantaival (2021) toteaa, että noitaa on pidetty ihmisten arkea vaarantavana olentona, joka on kuvasta tulkittavana juuri varastamisen tapahtumana. Lukiessani hakusanalla *lehmä* runoja Suomen kansan vanhat runot -sivustolla, tuntuu tosiaan, että lehmä kuvaillaan lähes poikkeuksetta ihmisen maallisena omaisuutena. Lehmä ei esiinny niinkään yksilönä tai voimaeläimenä. Tarkistaessani Eero Ojaseen 2019 kokoamasta teoksesta *Suomen Myyttiset eläimet* havaintoni vahvistuvat, kun Ojanen (2019, 89) esittää, että lehmästä ei löydy viitteitä myyttisenä eläimenä useisiin muihin eläimiin verrattaen.

Marko Nenonen esittää, että noitavainot ovat Euroopassa uuden ajan ilmiö keskiajan sijaan. Uusi aika katsotaan alkaneeksi 1600-luvulla. Nenosen mukaan noita saattoi olla kuka tahansa, eikä sillä ollut tekemistä sukupuolen, sosioekonomisen statuksen tai ulkoisen olemuksen kanssa. Noituuteen liitettiin tuolloin käsitys noitasapatista ja noidan kyvystä lentää. Sapattiin liittyi oleellisesti ajatus noituuden pahuudesta, ja sapatissa uskottiinkin noitien harrastavan mm. paheksuttuja orgioita ja lasten syömistä. Yleisesti käsitys noitasapatista on muokannut ajatusta magian harjoittajista ihmisten kesken. Uuden ajan, uskonpuhdistuksen ja noitavainojen synkältä aikakaudelta ei ole erityisen paljon suomalaista maalaustaidettakaan lukuun ottamatta kirkkotaidetta. (Nenonen 2021.)

2.1 1800–1900-lukujen vaihteen kulta-aika

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa katsotaan yleisesti Euroopassa olleen huomattava kiinnostus magiaa kohtaan. Teosofia kiinnosti Euroopan sivistyneistönkin parissa. Nykyisen Ukrainan alueella syntynyt Madame Blavatsky, Helena Blavatsky perusti salaisen teosofisen seurun, jolla katsotaan olleen suuri vaikutus kiinnostuksen teosofiaa kohtaan leviämiseen. Hänkin oli ilmeisen kiinnostunut mm. Kalevalasta. Taiteen historian kaanoniin on kulta-

ajalla vaikuttanut huomattavasti erilaiset esoteeriset liikkeet, seurat ja vernakulaarit uskot.

Abstraktin taiteen ajatellaan yleisesti nykyään kehittyneen sen edelläkävijöiden, kuten ruotsalaisen taiteilijan, Hilma Af Klintin teosten tavoin esoteerisista lähtökohdista. Katsottuani Hilma Af Klintin elämään ja taiteelliseen tuotantoon pureutuvan elokuvan *Beyond the visible - Hilma Af Klint*, jäin kuitenkin pohtimaan, olivatko Af Klintin teokset sittenkään abstraktia taidetta, vai kuvaavatko ne elämän ja maailman olemusta mm. solutasolla, sillä abstrakti taide on taidetta, joka ei esitä mitään luonnossa tai maailmassa esiintyvää (Dyrschka 2019).

Nina Kokkinen, Tiina Mahlamäki ja Maarit Leskelä-Kärki esittävät esseessään *Esoteerisuus taiteessa ja kirjallisuudessa*, että 1940-luvulla taiteen tulkinta sai esoteerisia ulottuvuuksia. 1960–1970-lukujen aikana abstraktia taidetta alettiin tulkita uudella tavalla ottaen huomioon teosten hengellisyyttä ja hengellisiä dimensioita (Kokkinen ym. 2020, 222). Onko Hilma Af Klint ollut yhteydessä johonkin yliaistilliseen ja kyennyt sen avulla kuvaamaan maailmaa keinoin, jotka eivät ole olleet yleisessä tieteen ymmärryksessä? Vaikka naisten roolista historiaan vaikuttaneina taiteilijoina on aiemmin vaiettu, on Af Klint nykytietämyksen mukaan abstraktin taiteen edelläkävijä. Teokset vaikuttavat ainakin minuun maagisesti.

Suomen kulta-ajan kuvataiteessa on paljon esoteerisia ja okkulttisia piirteitä. Keskiajan lailla kristinuskon perinteet näkyvät voimakkaasti taiteessa samaan aikaan erilaisten maagisten piirteiden kanssa. Hugo Simbergin kirkkomaalaukset herättivät valmistuessaan närkästystä ja mielipiteitä erityisesti kristillisissä yhteisöissä vuonna 1904 (Roth 2017). Simbergin teoksessa Kuoleman puutarha vuodelta 1906 Kuolema hoivaa ihmisten sieluja, jotka ovat fyysisestä kehosta siirtyneet odottamaan taivaaseen pääsyä, ja esiintyvät kasvien muodossa (Huusko).

Nina Kokkinen (2019) on tehnyt väitöskirjatutkimuksen juuri 1800- ja 1900-lukujen taitteen taiteen sekä taiteen esoteeristen merkitysten tutkimuksessa.

Hän esittää, että esoteerinen henkisyys ja henkiset ilmiöt ovat olleet niin yleisiä kulttuurissa ja aikalaismediassa, että sitä voisi ajatella populaariksi ilmiöksi. Tätä ilmiötä hän nimeää okkulttuuriksi. Okkulttuuriin on sisältynyt mm. kiinnostusta spiritismiin, vapaamuurariutta sekä kristinuskon perinteitä. Näistä palapelin palasista taiteilijat, joita hän nimittää myös etsijöiksi, ovat voineet koota mielekästä, tai tarpeenmukaista palapeliä, jossa palaset voivat tulla eri uskonnoista, esoteerisistä liikkeistä, tai henkisestä ajattelusta. (Kokkinen 2019, 21–29.)

Ellen Thesleff on niin ikään yksi kiinnostavista suomalaisista taiteilijoista, ja nostan esiin kulta-ajalla Suomessa vaikuttaneen naistaiteilijan. Hänen omakuvastaan on jo kirjoitettu, kuinka sen arvioidaan olevan automaatiopiirtämistä. Automaatiopiirtämistä on pidetty yleisenä metodina yhteyden saavuttamiseksi yliluonnollisen voiman tai olemuksen kanssa.

Ellen Thesleffin 1954 kirjoittama aforismi herättää minussa mielenkiintoa.

3 henkeä yhtyneenä (minä itse) – 1. Alkuihminen minussa joka on aina ollut. 2. Se joka tuntee ja elää elävää elämää. 3. Genius joka voi mennä itsensä ulkopuolelle ja nähdä omaan sisimpäänsä. Jumala on jokaisessa itsessään. (Thesleff 1954.)

Tarkastelen Ellen Thesleffin omakuvaa (kuva 2) ja vaikuttaa siltä, että hän on kuvannut itseään jonkun toisen silmin. Hänen katseensa on intensiivinen. Kasvot ovat toisaalta muuttuvat ja elävät, mutta samalla katse on aina katsojassa eri näkökulmista tarkasteltaessa. Tästä katseesta tulee mieleen ikonografia, ja ikoneista tuttu käänteisperspektiivi. Perspektiivi hahmottaa katsojan paikkaa suhteessa kuvaan. Perspektiivi kuvan rakentamisen pohjana on usein tuttu renessanssin ajan taiteilijoiden, ja etenkin Leonardo da Vincin tutkielmista pakopisteestä. Käänteisperspektiivillä tarkoitetaan ikonien kontekstissa sitä, kuinka jumala tarkastelee ihmistä ikonissa kuvattujen silmien kautta. Käänteisperspektiivistä tarkasteltuna Thesleffin omakuva todella tuntuu maagiselta, ja uskon, että hän on voinut olla yhteydessä johonkin jumalalliseen, jumaluuteen, alitajuntaansa, yliaistilliseen, tai kaikkiin edellä mainittuihin kuvaa

tehdessään. Mielenkiintoista on myös, että hän teki kuvaa useampaan otteeseen. Hanna-Reetta Schreck esittää Tahitissa 2019 ilmestyneessä artikkelissaan *Valokuvan nainen – Ellen Thesleffin eletty ja maalattu ruumiillisuus*, että omakuva on peräisin samoilta ajoilta, kuin hänen kirjoittamansa aforismi, jossa ilmenee selkeää pohdintaa olemassaolonsa tarkoituksesta, ja olemuksestaan, jumaluudesta ja henkimaailman olemassaolosta (Schreck 2019, 60–61).

2. Ellen Thesleff, Omakuva. 31,5 × 23,5 cm, lyijykynä, paperi, seepia. 1894-1895. (Kuva: Kansallaisgalleria; Ateneum)

2.2 Suomalainen nykytaide, magia, ja magian harjoitus

1990-luvulla syntyneenä muistan lapsuuteeni liittyneen huomattavan paljon kiinnostusta okkulttisiin ja maagisiin ilmiöihin ja magiaan populaarikulttuurissa. Samaan aikaan, kun lehdissä kirjoitettiin saatanan palvonnasta huolestuttavana ilmiönä, nuorisokulttuurissa oli paljon erilaisia noituuteen viittaavia tai suoraan noituutta käsitteleviä ilmentymiä. Muistan lukeneeni W.I.T.C.H.-nimistä sarjakuvaa 2000-luvun esiteini-iässäni. Sarjakuvassa esiintyi viisi noitahahmoa, joilla oli kaikilla omat elementtinsä ja maagiset voimansa. Yläasteelta muistan suunnilleen ikäiseni henkilön näyttäneen, kuinka hänellä oli iholleen viljelty ristejä ylösalaisin, ja ikätoverieni kanssa pelasimme spiritismiä. Maagiset symbolit olivat selkeästi nuoruudessani monin eri tavoin läsnä.

Nykytaiteen kentällä on havaittavissa intressejä sekä maagisiin ja okkulttisiin taiteen tekemisen menetelmiin, että edelleen taidehistoriasta tuttua symboliikan käyttöä. Helsinkiläisessä taidegalleriassa, Villa Gyllenbergissä järjestettiin kesällä 2020 kokonainen näyttely, joka keskittyi taidehistorian maagiseen historian. Taiteilija ja noita lida Nissinen vieraili Ylen Kulttuuricocktail-ohjelmassa, jaksossa nimeltään Uushenkisyys on yksilön projekti, jossa hän puhui uushenkisen ilmapiirin enenevästä hyväksynnästä (Nissinen 2021). Olen siis aistiviniani kuvataiteen kentällä kiinnostusta ja etenkin hyväksyntää esoteerisuutta, okkultismia, noituutta ja magiaa kohtaan viime aikoina.

Nykyään meillä on tiedossamme erilaisia seuroja ja yhdistyksiä, uuspakanallisia liikkeitä, new-age-henkisiä yhdistyksiä ja liikkeitä, uskontoja ja itsenäisiä magian ja noituuden harjoittajia. Noituuden ja magian harjoittelijan ääni saa länsimaissa melko vapaasti tulla ulos harjoittajansa ideologian tai uskonnon mukaan. Edelleen kuitenkin jonkin verran 1990-luvun aikana alkanut mediapyöritys, joka kosketti monia magian harjoittajia, vaikuttaa näkemykseni mukaan ajatuksiin magian harjoittamisesta. Kuten Essi Mäkelä (2021) ilmaisee, kaikki uskonnolliset yhteisöt eivät myöskään välttämättä ole saaneet laillista tunnustusta uskontona.

2.3 Taiteilijuus voi olla tietäjyyden ilmentymä

Totean, että taiteilijuus on yksi tietäjyyden, tai etsijyyden ilmentymä, ja se on kautta historian ollut merkittävä ihmisiin vaikuttava menetelmä. Mielestäni on tärkeää arvioida kuvataiteen merkityksiä erilaisin keinoin. Noituuden ja magian harjoittajana parantajalla on suora vaikutus parannettavan terveyteen, mutta taiteilla on yhtä lailla merkittävä suora vaikutus vähintään tekijänsä tai katsojan psyykkiseen terveyteen ja laajemmin koko kulttuurihistoriaamme. Taide voi vaikuttaa monin tavoin. Välttämättä kaikki taiteilijat, joiden teoksissa esiintyy maagista symboliikkaa eivät ole tietäjiä, vaan taiteen keinoin voi myös näyttää asioita ja tapahtumia.

Toisaalta on epämieliekästä arvioida taiteilijan tai muun tietäjän autenttista tietäjyyttä, tai erityisyyttä suhteessa noituuteen tai magiaan. Magia ja noituus ovat nykypäivän mukaan vaikuttaneet taidehistoriaan jo esihistorialliselta ajalta nykypäivään monin eri tavoin, ja taide ja taiteilijat ovat omalta osaltaan vaikuttaneet tietäjän äänen historiaan.

Noituuden ja magian harjoittajan ääni on moninainen käsite, ja kirjoitetun historiaamme lisäksi tuon esiin kuvallista historiaamme. Noituuden ja magian harjoittajan ääni on ja on ollut ajallisen kulttuurikontekstin vaikutuksen alaisena, kuten noituuden ja magia harjoittajan ulostulo sekä kuvallisessa, että kirjoitetussa historiassa todistaa. Kaikessa kulttuuriperimässä korostuu taide ja luovuus, ja esitänkin, että luovuutta voidaan ajatella yhtenä magian harjoittamisen muotona. Taiteilija Iida Nissinen (2021) toteaa Ylen kulttuuricocktail-ohjelmassa jaksossa *Uushenkisyys on yksilön projekti* harjoittavansa noituutta ja sen olevan hänelle leikkiä.

3 Maalaan maalausta, tapahtuuko siinä maagista tarttumista?

Hilja Roivainen (2013) määrittelee artikkelissaan: *Ihminen ja luonto: elämänvoimaa sekä katajan ja pilvien tahdittamaa taiteellista tutkimusta kansainvälisessä Uusmaterialismi-konferenssissa* uusmaterialismia kolmen käsitteen kautta;

Liike (minulle mm. leikki) - tapahtuu ja tallentuu kankaalle maalatessa. Myös Gadamer (1977) esittää teoksen olevan leikitty. Liike tapahtuu laajemmin tekijän ulkopuolella, käsittämässämme fyysisessä materiaalissa, sekä uusmaterialistisen ajatuksen mukaisessa materiaalissa. Materian liikkeen kautta syntyy eloisuutta.

Taiteilijan saavuttaessa taiteellisessa työskentelyssä maagisen tilan affekti ja aisti katoavat, mutta tunnetila tallentuu silti kankaalle. Ne ovat olemassa, mutta missä? Kehokokemuksessa, ja leikissä, joka välittyy vitaalisuutena teokseen. Vitaalisuus virtaa kaiken läpi. Katve-Kaisa Kontturin (2013) mukaan taide ruumiillistaa ideologioita.

Taiteen jatkumon materiaalisuus ja sen suhde omaan tekemiseen vaikuttaa tekemiseeni, koen sen eräänlaisena materiaalina. Luonnon (ympäristön) vaikutus teosobjektin syntyyn ja luomisprosessiin on myös uusmaterialismin ajatuksessa läsnä. Vaikuttaako esimerkiksi maapallon tai universumin liikehdintä, virtaava materiaali lopputulokseen? (Roivainen 2013).

Maalaustapahtuma on minulle maaginen, niin villi ja nopea prosessi, että pysähdyn hetken päästä vain havainnoidakseni, mitä maalatessani on tapahtunut. Uusmaterialismin ajatuksen mukaan maalaukseen olisi ehkä tallentunut maailman liikettä ja väreilyä kankaalle. Onko teos valmistuessaan maaginen objekti? Uusmaterialistinen ajatus voisi olla, että tapahtuma itsessään on tallentunut molekyyliin ilmassa, ja teoksessa, ja teoksella olisi nyt oma toimijuus. Materiaali on elävää, vitaalia uusmaterialistisen ajatuksen mukaan.

Teoksesta itsestään muodostuu toimiva subjekti. Se on vuorovaikutuksessa ympäristöönsä, ja siihen on tallentunut vuorovaikutukseni materiaalin kanssa. (Roivainen 2013.)

Ovatko uusmaterialismi ja maaginen tarttuminen oikeastaan sama asia? En ajattele tätä, kun maalaan. Maalaan halusta leikkiä, ja joskus todella tuntuu, että olisin yhteydessä johonkin yliluonnolliseen tai alitajuntaani maalatessani, sillä prosessi on niin nopea ja intuitiivinen. En tunnista, onko prosessissa mitään maagista. Maaginen tarttuminen näkemykseni mukaan kuitenkin tapahtuu maalausprosessissa tai viimeistään sen jälkeen tapahtuvassa teoksen ympärille muodostuvan kulttuurihistorian kehityksessä.

Katve-Kaisa Kontturi on havainnoinut taiteilijoiden työskentelyprosessia, ja pyrkii asettamaan inhimillisen ja ei-inhimillisen toiminnan tasa-arvoisiksi tekijöiksi. Hän pyrkii näkemään molemmat aktiivisina osatekijöinä, ja samalla eroon hierarkioista materiaalin, taiteen tekemisen ja tekijän välillä. Taide tapahtuu Kontturin mukaan luovan ja liikkuvan sommittuman yhteistyönä, jossa taiteilija ei hallitse prosessia, vaan toimii osatekijänä antaen materiaalien yhdessätyöstystä. Kontturin tapaan näen taiteen monen tekijän yhteisluomuksena toiseuttamatta materiaalin, tekijän tai tekemisen roolia, enkä myöskään näe lopputulosta/dokumentaatiota/teosta sen tärkeämpänä, kuin taiteen tekemisen prosessia. (Kontturi 2013.)

Gadamer (1977) ehdottaa myös, että tiedostamattomat prosessit, tekijät ja yllykkeet määräävät tietoisuuttamme. Muodostuuko lopullinen taideteos siis yhdessä taiteilijan tiedostamattomien, sisäisten ja ulkoisten vaikuttimien, sekä materiaalien yhdessä työstyessä? Tapahtuuko taidetta luodessa tekijänsä tiedostamaa, tai tiedostamatonta maagista tarttumista?

Siinä mitä kutsumme ”taiteeksi” ja taiteelliseksi luomiseksi ei ratkaisevaa ole loppujen lopuksi tehdyn asian syntyminen vaan se, että tuo asia on luonteeltaan jotakin aivan erityistä. (Gadamer 1977.)

3.1 Leikki on taiteellisen tekemisen päämäärä

Timo Kaitaro esittää Leikit lait- artikkelissaan, että taiteelle ja leikille yhteistä on se, että molemmissa pyritään vapautumaan hyödyn orjuudesta. Hyödyn orjuudesta, eli työstä vapautumisen vastakohtana on hänen mukaansa leikki. Leikki onkin toisinaan työtä leikkimistä. Esimerkiksi lapset voivat leikkiä lääkäriä, tai muuta ammattilaista. (Kaitaro 2015.)

Leikki on lasten puuhaa. Lapset opettelevat aikuisiksi, kun he leikkivät. Minä en halua ikinä kasvaa aikuiseksi, vaan leikkiä ikuisesti. Minulle kasvaa siivet, olen jo niin monet siivet metallistakin leikannut, että ehkä ne jo huomaamattani kasvavat selässäni. Ne tulevat aina esiin, kun maalaan. Sitten tulee flow-tila, joka tuntuu siltä, että lentäisin, jossa kommunikoin maalauksen kanssa tasolla, jota en itsekään ymmärrä. Sana *leikki* saa toisinaan negatiivisia konnotaatioita sen ollessa aikuisten harjoittamaa. “Leikit vain kanssani”, tai “leikit tulella” tuntuvat molemmat viittaavan aikuisen leikin olevan viekasta, ja tietoista pahantekoa. Uskon kuitenkin, että juuri leikki kuitenkin on elintärkeää luomisen kannalta.

Hans-Georg Gadamer (1977) kysyy, että olisiko jopa taiteellinen luominen jonkinlaisen leikkivietin voimistumista. Gadamerin mukaan leikkiminen on ihmiselle luontaista inhimillistä käyttäytymistä, mutta myös muiden eläinkunnan lajeille luonnollinen ilmiö (Gadamer 1977).

Outi Pohjanheimo esittää, että maaginen ajattelu on mystisen arvolatauksen sijaan arkipäiväistä sekä ihmiselle ominaista nykytutkimuksen mukaan. Maaginen ajattelu on luovaa, hauskaa ja iloa tuottavaa. Intuitiivisella toiminnalla voidaan tavoitella parantumisen kokemusta. Ajattelen, että intuitiivinen työskentely henkilökohtaisessa taiteen tekemisen prosessissani auttaa minua saavuttamaan flow-tilan, jossa oma ajattelu unohtuu lähes täysin, en kiinnitä siihen enää huomiota. (Pohjanheimo 2019, 192–193.)

Pohjanheimon mukaan leikkiminen aktivoituu sosiaalisissa tilanteissa, sekä vahvistaa lähestymiseen suuntautuvia tunteita ja emootioita. Hän rinnastaa leikin iloisuuteen ja nauramiseen, jotka ovat tarttuvia, ja hyvinvointia lisääviä tuntemuksiin vaikuttavia tekijöitä. Koen leikin sosiaalisen toiminnan lisäksi Gadamerin tapaan myös mahdollisena yksilön yksinäisenä toimintana, esimerkiksi juuri taiteen tekemisen prosessissa. (Pohjanheimo 2019, 192–193; Gadamer 1977.)

Magia kohtaa näkemykseni mukaan leikin mahdollisesti juuri taiteellisessa prosessissa. Gadamer esittää, että teos on leikitty, sillä se on ainutlaatuinen, ja tallentaa leikin sisältönsä. Maalaamisen ollessa jonkin verran ritualisoitunutta, että Gadamerinkin esittämä ”taito”, kyky rikkoa sääntö ja tehdä toisin on taiteen tekemiseni kannalta oleellista. (Gadamer 1977.)

Taiteellisen työskentelyni intentio ja päämäärä on leikki. Leikki on maagista toimimista, toimittamista, rituaalia ja kommunikaatiota jonkun, en edes tiedä minkä kanssa–maalauskanne, maailman, alitajuntani. Lopulta en tiedä, mitä merkitystä sillä on. Maalausprosessi on flow-tila, jossa leikki ehkä kohtaa magian, ja jossa mahdollisesti tapahtuu maagista tarttumista, tai universumin värähtelyn tallentumista maalauskannealle, josta syntyy uutta materiaalia taiteen historian kaanonin materiaan. Koko kehoni valtaa tarve päästä sekoittamaan värejä, rinnastamaan niitä, ja muodoilla ja eleillä rakentamaan kuvaa.

Gadamerkin esittää, että elämänliike sekä elinvoimamme kyvykkyys kietoutuvat ja vaikuttavat toisiinsa. Leikki ei ole vakavuuden vastakohta, vaan leikki on mielestäni kaiken taiteen tekemisen perusta. (Gadamer 1977.)

3.2 Ääni maalaukselle, NYTT-näyttelyn teosteni teema

Ilman magiaa ei ole taidetta. Ilman magiaa taide on kuollutta. -Hernan Rivera
Letelier 30.11.2021

En tiedä ihan aina mistä teosteni teemat saavat alkunsa. Aiheen halu tai tarve tulla maalatuksi tuntuu mystiseltä, tai valintani teokseni tematiikasta voivat hyvin kummuta tiedostani ja ymmärryksestäni maailmantilasta ja ihmisen epäinhimillisyydestä ja inhimillisyydestä. Mahdollisesti tietoisuuden ja ymmärryksen tekijöiden minua rajoittava kapasiteetti tai sitten minusta ulkopuolinen asia vaikuttavat siihen, mitä maalaan. Intentio on aina leikki, ja maagiseltakin tuntuvaan flow-tilaan saavuttaminen. Gadamerin mukaan käyttökelpoisuus tai kauneus eivät ole ratkaisevia tekijöitä taiteen tekemisessä, vaan vapaa eteneminen, tavoitteiden asettaminen ja saavuttaminen. (Gadamer 1977.)

Nina Kokkinen esittää, että taiteilijuus on individualistista oman henkisen totuuden etsimistä ja löytämistä. Taiteilija muodostaa valikoiduista kulttuurisista resursseista oman henkisen polkunsä, johon hän valikoi materiaalinsa sekä moninaisesta kulttuurin, että uskonnollisuuden kentiltä. Taiteilijuus on yksilökeskeistä siitä syystä, että siitä puuttuu esimerkiksi uskonnon dogmit ja sosiaaliset suhteet, ja yksilö on oman uskon korkein auktoriteetti. (Kokkinen 2019. 27–28.)

Näen, että maalaus valmiina teoksena on kuin peili. Peiliin suoraan edestäpäin katsottaessa heijastuu katsoja ja tausta. Näkymään vaikuttaa aina oma näkökulma, aina oma tämä hetki ja aina oma tietoisuus. Tietoisuus on yhteinen tai jaettu vähintään siinä määrin, missä tiedämme symboleita ja niiden merkityksiä, kivusta ja kiusaantuneisuudesta, rakkaudesta ja ilosta, ja siitä miltä ne näyttävät. Teoksissani on aina mukana outous, häiritsevä elementti, jokin joka herättää hämmennystä sekä minussa että katsojassa. En ole varma, mistä se tulee, enkä voi kysyä maalaukselta, sillä kommunikoimme sellaisella tasolla, jossa minulle ei ole selvää, mikä voima on valloillaan.

Hugo Simberg on Kokkisen (2019) tutkimuksen mukaan niin ikään käsitellyt rakkautta teostensa teemana. Simbergille rakkaus on ollut sekä ihastusta ihmiseen, jumaluutta kohtaan, että kauneuden idea kohtaan koettua tunnetta hänen muistiinpanojensa perusteella. Kokkisen mukaan aistillinen rakkaus voi

johdattaa totuudenetsijää henkisellä polullaan. Minullekin rakkauden teema on moninaisempi, kuin tiettyä ihmistä kohtaan koettu tunne. Rakkaus voi olla esimerkiksi valoa ja väriä kohtaan koettua tunnetta, joka on mahdollisesti juuri kauneuden idea, tai jumaluutta. (Kokkinen 2019, 228–234.)

Miksi on niin paljon helpompaa ihastua, kuin rakastua?

Mun pitää antaa sille tilaa, ei se oo niin pelottavaa, vaan ihan oikeaa vapautta. Mä en vaan ikinä aiemmin saanut tilaisuutta, en mä halua olla aina toisten vankina. Miksi rakkaus on niin tahmaista, äklöä ja kliseistä? Sehän voi olla maagista. Ja rakastaa voi, ihmistä, eläintä, tuulen ääntä, vaahtokylpyä.

Haluan vapauttaa rakkauden kliseestä. (Ote työpäiväkirjasta)

Ympäristön vaikutus maalaukseen kävi ilmiselväksi asuessani Chilessä vuodenvaihteessa 2021-2022. Maalauksen värit muuttuivat vaaleansinisen eri sävyiksi ollessani meren ja taivaan ympäröimänä, maailman kuivimmalla aavikolla. Ihmisen ja taivaan välillä ei tuntunut olevan mitään, ja etenkin rannikkokaupungissa meri ja taivas, ja niiden sävyt heijastuivat suoraan maalaukseeni. Ympäristön vaikutus maalauksen värimaailmaan voi olla kokemukseni mukaan mullistava, ja jopa pysyvä. Värien lisäksi kulttuuri vaikutti minuun. Rakkauden tunnustaminen tuntui olevan hyvin yleistä ja arkista.

Magia ilmeni paikallisessa kulttuurissa esimerkiksi alttareissa, joissa yhdistyi yhteydenpito tuonpuoleisen kanssa, sekä toisinaan voimakas katolinen usko. Alttarit, joita kutsutaan nimellä "animitas" koristivat tienvarsia. Animita on muisto kuolleelle läheiselle, tai jollekin pyhimyksen rooliin nousseelle henkilölle. Animitan luokse mennään viemään ruokaa, sekä mahdollisesti vaikka tupakkaa ja olutta, tai näihin mennään esittämään pyyntöjä tai rukouksia kuolleen sielulta. Maalasin jonkin aikaa näitä alttareita päivittäin vesiväreillä paikan päällä. Vaikka lopullisia teoksia ei vielä tässä vaiheessa toteutunut, rituaali oli muodostunut.

Koen, että taiteilijuudellani luon mielekästä polkuani, mutta osa tästä on tiedostamatonta. Teosten ja teossarjojen teemat käsittelevät sivuten maagisia hahmoja tai voimaeläimiä, mutta koen leikin ja mahdollisen magian kohtaamisen, flow-tilan olevan minulle henkilökohtaisesti tärkeintä taiteen tekemisessä. Leikki on taiteellisen tekemiseni perusta, ja lähtökohta. Materiaalin kanssa käymäni vuoropuhelu sekä ympäristön vaikutus ovat läsnä leikissä taiteen luomisen prosessissani.

Gadamerkin esittää, että taiteen tekemisen prosessi ei ole unimaailma, johon hetkeksi unohtumme, vaan pikemminkin jatkuva, ja aina uudelleen ilmestyvä peili, josta näemme itsemme. (Gadamer 1977.)

3.3 Taiteen tekemisen prosessi

Taiteen vaihe, jota katsoja ei pääse tarkastelemaan on tekemisen prosessi, joka alkaa ajatuksesta. Koska työskentelen sarjallisesti, menen syvälle aiheeseen työskentelyjakson aikana. Aihe muuntautuu ajan kulkiessa ja jossakin vaiheessa prosessia minut valtaa pysyvämpi flow-tila. Flow, eli virtauskokemus syntyy, kun haaste vastaa kykyä, ajantaju katoaa, työ sujuu ja sen seurauksena aivoissa erittyy dopamiinia (Löyttyniemi 2013). Ideoita tulee jatkuvasti, aihe on läsnä ajatuksissani unissa ja valveilla. Joskus kankaan edessä maalaukseksi muuntautuukin joku hetken välähdys, yht'äkkäinen tieto siitä, mikä on maalauksen aihe. Pohjanheimo esittää, että maagista ajattelua voi vahvistaa (Pohjanheimo 2019). Koen, että ritualisoitunut maalaaminen ja leikkiin antautuminen on mahdollistanut minulle intuitiivisen flow-tilan saavuttamisen herkästi.

Maalaus kommunikoi kanssani. Sillä on oma toimijuus. Sekoitan sävyn ja asetan sen itsevarmuudella kankaalle. Tiedän, että tehtyä ei enää saa tekemättömäksi. Nyt on maalauksen vuoro. Etenemme dialogissa, kunnes teos on valmis. Dialogissa, kommunikaatiossa, leikissä, flow-tilassa.

Maalausprosessi vertautuu minulla automaatiopiirtämiseen siinä, missä se on niin nopeaa ja intensiivistä, että yleensä ymmärrän vasta puuhailun jälkeen, mitä olenkaan tehnyt. Tuntuu, kuin itse katoaisin, ja tilalle tulee värit ja kuva. Intuitiivinen prosessi se on todella, en osaa suunnitella. Suunnittelu jäykistää, ja saa ajatukseni liian voimakkaasti esiin, suunnittelu sammuttaa. Tämä toki ei päde kaikkeen taiteen tekemiseen, ja kuten Gadamerkin (1977) esittää, leikkiin kuuluu olennaisesti konsensus ja säännöt.

Kehollisuus ja fyysisyys ovat minulle erityisen tärkeitä elementtejä maalauksessa. Olen maalannut erittäin pienestä kokoluokasta melko suureen kokoon maalauksia. Kuitenkin vapaus tapahtuu vasta suuremmassa kanvaasin koossa minulle. Jori Grym (2022) esittää ajattelun olevan psykofyysistä, tilan ja liikkeen ymmärtävää. Ajattelen niin ikään tilan ja liikkeen olevan mukana taiteen luomisprosessissa.

Leikki on taiteen tekemisen päämäärä.

3.4 Rituaalin merkitys

Ukraina, Ukraina, Ukraina, Putin.

Flow-tilaan on lähes mahdotonta päästä, kun pää on täynnä sotauutisia.

Tuskallista olemassaoloa, lohdutonta pelkoa. Kykenenkö enää ikinä maalaamaan? (Ote työpäiväkirjasta. 2022.)

Taiteellisen opinnäytetyöni teemana on rakkaus. Sodankin keskellä on elämää, rakkaus syntyy ja kuolee, ihmiset syntyvät ja kuolevat. Ukrainalaisten lasten leikki muuttuu sotaleikiksi väestönsuojissa. Minun leikkini muuttuu eskapismiksi todellisuudesta. En ole varma, onko kyseessä maaginen flow-tila, johon nyt hetkittäin maalatessani pääsen, vai onko se hetkellinen keino päästä pois ajatusten kehästä.

Päädyn siihen, että leikki, magia ja rakkaus eivät mene tauolle, eivätkä nukkumaan, ne vain muuttavat muotoaan. Taiteilijat ottavat kantaa välittömästi

ajankohtaisiin asioihin. Seuraan Instagramissa taiteilijoita, joten kuvavirta täyttyy aina hetimiten ajankohtaisten aiheiden inspiroimista teoksista. Heti Suomeen saavuttuani Venäjän presidentti Putin julisti sodan Ukrainassa, ja jouduin heti ensimmäisenä päivänä omaehtoiseen karanteeniin saatuani korona-altistuksen. Taiteellinen opinnäytetyö tuntui keskeneräiseltä, enkä kyennyt keskittymään mihinkään. Yritin maalata yksiöni lattialla, mutta se tuntui lähinnä turhautavalta. Yle julkaisi Vesa Marttisen artikkelin, jossa käsiteltiin Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian dosentin Anna Bäckströmin näkemyksestä siitä, miten ihminen toimii kriisitilanteessa. Kriisin kolmannessa, eli käsittelyvaiheessa tehdään asioita käsitelläksemme tunnetta. Yksi varautuu, toinen auttaa, kolmas pakenee. (Bäckström 2022)

Miten voisin päästä flow-tilaan kriisin keskellä? Itse jään jumiin reaktiovaiheeseen, joka on heti seuraava välittömän shokkitilan jälkeen. Näkisin, että rituaali voisi toimia hyvin pääsyreitteinä tilan saavuttamiseksi. Magian harjoittamiseen liittyy voimakkaasti rituaalit. Erilaisissa uskonnoissa, ja uskoissa, sekä maagisessa ajattelussa rituaaleja suoritetaan usein yhteyden saavuttamiseksi tuonpuoleisen kanssa, tai elämän eri siirtymävaiheissa. Rituaalit voivat olla hyvin tarkoin määriteltäviä tapahtumia.

Oma rituaalini käsittää työhuoneen siivoamisen sellaiseksi, että materiaalien ja seinien välillä on juuri sopiva tila, joka miellyttää minua esteettisesti ja henkisesti. Ennen maalauksen aloittamista minulle on tärkeää fyysisesti liikkua. Kävelen tai pyöräilen työhuoneelle bussilla matkustamisen sijaan. Työmatkan pituus on vuosien saatossa vaihdellut, joten joskus olen myös aloittanut aamun joogalla, tai venyttelyllä. Maalausprosessinikin on fyysinen, kehon liike tuntuu tärkeältä, ja maalaukseni ovat useimmiten suurikokoisia, jotta saan liikkeen tallennettua kankaalle. Lisäksi minulle on tärkeää tyhjentää mieleni muista ajatuksista. Maalauskaan pohjustaminen ja kiilapuiden tekeminen on minulle miellyttävää mekaanista ja toistavaa liikettä, joka auttaa minua pääsemään tilaan, jossa maalaus sujuu kuin automaationa. Toinen tapa flow-tilaan pääsyyn on onnistunut tutkimalla katsella maalausta, jos se on keskeneräinen.

Toisteisuus ja harjoittelu ovat osaltaan mahdollistaneet maalausprosessin rutinoitumisen siinä määrin, että nykyään kykenen yhä helpommin päästä leikkimisen maagiseen flow-tilaan. Gadamerinkin näkemyksen mukaan inhimillisyyteen kuuluvat kokeileminen, hylkääminen, onnistuminen ja erehdys, ja taito käy ilmi vasta, kun asian voi tehdä myös toisin (Gadamer 1977). Koen, että jatkuva innostuminen maalaamisesta yhä uudelleen lukuisten epäonnistumistenkin jälkeen on tärkein tekijä siinä, että nyt kuvaamaani tilaan on yhä helpompi päästä.

Silti kovasti vaivaava maailmantilanne tuntui vievän niin paljon aivokapasiteettia, että edes rituaalin aloitus tuntuu hankalalta, kunnes pääsin työhuoneelle Turkuun toteuttamaan teosta.

Venuksen (kuva 3) kolmas versio. Sain sen valmiiksi hetkessä, kahden työpäivän aikana, jolloin tein kuitenkin suurimman osan kaikkea muuta oheispuuhaa, kuten suoritin rituaalejani. En heti ensimmäisenä päivänä kykene katsomaan teosta objektiivisin silmin, tekemisen prosessi on taas ollut niin villi, että kaipaen reflektointiaikaa. (Ote työpäiväkirjasta 1.3.2022.)

Vasta nyt, kun olen teoksen ripustanut, ja se on saanut olla kaksi viikkoa poissa silmistäni kykenen näkemään teoksen. Pidän siitä valtavasti. Siinä näkyy leikki ja vapaus. Se tuntuu maagiselta. (Ote työpäiväkirjasta 16.3.2022.)

3. Lempi Leisku. 146*86. Akryyli kankaalle.2022

4 Yhdessä leikkimisen taika

Pohjanheimon (2019) kuvaama leikki sosiaalisena ja iloisuuteen ja nauramiseen vertautuva leikki tulee mielestäni esiin kollektiivisessa taiteellisessa työskentelyssäni.

Leikkiin kuuluu olennaisesti kommunikaatio, konsensus ja säännöt. Ne luodaan leikkiin osallistuvien osallistujien välille, ja leikistä voi aina halutessaan poistua. Gadamer vertaa taideteosta luomukseksi – joksikin, joka on syntynyt leikin seurauksena ainutkertaisella ja toistamattomalla tavalla (Gadamer 1977). Minulle juuri leikissä on itsessään taiteen olemus. Lopputulosta ei ole ilman tekemisen hetkeä. Minä vertaan leikkiä flow-tilaan. Mitkä voimat ovat vallassa, kun leikin? Onko magia läsnä taiteellisen tekemisen prosessissa?

Olen tehnyt yhteisteoksia ystäväni ja kollegani Misa Sarasteen kanssa jo useamman vuoden ajan. Taiteen tekemisen prosessi on orgaaninen ja dynaaminen, leikki ja nauru ovat mukana eri lailla kuin yksin tekemisessä. Kerran muutama vuosi sitten kesäisenä päivänä ulkona tehdessämme erästä teosta meillä oli mukana Misan tekemät värikkäät yksisarvisnaamiot. Naamarit muistuttivat ylösalaisin kaukaisesti jäätelöpalloa tötterössä. Jostain hetken mielijohteesta naamiota sarvesta kantaessani aloin leikkimään, että syön jäätelöä. Sanaakaan sanomatta Misa lähti mukaan leikkiin, ja istuimme pian molemmat maassa muka nuollen jäätelöä hetken aikaa, ja maagisen hetken loputtua aloimme kikattamaan hillittömästi. Mitä olikaan juuri tapahtunut? Miten me molemmat niin aidon intensiivisesti heittäydyimme mukaan höpsöttelyyn lainkaan tilanteen outoutta kritisoiden ja ihan vain puhtaasti elimme hetkessä. Magia oli mahdollisesti ilmennyt kommunikaatiossamme, joka oli leikkiä.

Lisäksi taiteellisen työskentelyn maagisuus ryhmässä ilmeni lasten taidetyöpajoja organisoidessani Antofagastassa, Chilessä. Taiteen tekemisen keinoin kommunikaatio onnistui kielimuurinkin yli. Yhdessä koettu ilo ja

maaginen kokemus taiteen tekemisen aikana loi yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmässä.

4.1 Leikki ja magia kohtaavat taiteen tekemisessä

Järjestän maalaustyöpajoja lapsille Antofagastan hökkelikylässä. Kuulemma yli puolet kaupungin asukkaista elävät tällaisissä, tai huomattavasti huonommissakin olosuhteissa. Maalaustyöpaja hetkeksi yhdistää meidät kaikki, ja unohdamme missä asumme, mistä tulemme, ja onko meillä passia. Kun sekoitamme 5-vuotiaan lapsen kanssa keltaisesta ja sinisestä vihreää, hän toteaa, että kyseessä voi olla vain magia. (Ote työpäiväkirjasta 2.1.2022.)

Kun tietoisuus erilaisten diskurssien vallasta, vinoutuneisuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta kasvaa, tulee hankalammaksi sietää diskurssien keskellä ja niistä käsin elämistä, toteaa Kastehelmi Korpijaakko taiteen maisterin opinnäytteen tiivistelmässään *Raskas huoleton*. (Korpijaakko 2018, 20.)

Pitäessäni Antofagastassa, Chilessä maalaustyöpajaa lapsille lapset totesivat värien sekoittamisen olevan maagista. Sekoitimme välivärejä väriopin mukaan – keltaisesta ja punaisesta oranssia, sinisestä ja punasesta violettia ja keltaisesta ja sinisestä vihreää. Lapset poikkeuksetta innostuivat siitä, miten toinen väri syntyy pigmenttejä yhdistellessä.

Olin valikoinut työpajaan asetelman, joka voisi inspiroida lapsia. Asetelman objektit olivat tarkkaan valittuja, Antofagastan alueen historiaa tallentaneita esineitä. Jokaisella esineellä oli oma tarinansa, ne yhdistivät alueen kulttuurihistoriaa asetelmamaalaukseen. Taiteen jatkumo, joka on tallentunut omaksi materiakseen jatkoi elämäänsä näiden lasten maalauksissa luoden lisää maagista materiaa. Uskon, että lapsille maaginen kokemus, joka syntyi värien sekoittamisen ilosta tallentui värähtelynä heidän teoksiinsa.

Lapsille tärkeää oli myös annettu huomio ja hoivaaminen. Pohjanheimon mukaan hoivaamisessa toteutuu myötätunto, avun tarjoaminen ja huolenpito. Hoivaamisen affektiivinen säätelyjärjestelmä aktivoituu tällöin. Leikkimisessä ja sosiaalisessa kanssakäymisessä lähestymiseen suuntautuvat tiedostetut tunteet vahvistuvat, ja iloisuus ja nauraminen tarttuvat, joka taas vaikuttaa muihin hyvinvoinnin tuntemuksiin lisääviin tekijöihin. (Pohjanheimo 2019, 191-192.)

Työpajoissa tärkeintä on leikki-yhdessä olo, nauru, parantuminen, joka innostaa maagisen luomisen flow-tilaan. Jos uusmaterialismin mukaan lasten teoksiin tallentuu maailman värähtelyä, tarttuu mielestäni siihen myös kollektiivinen maagisen kokemuksen hetki (Roivainen 2013).

Gadamer ehdottaa, että leikki on todellinen perusta henkisen elämän luonnollisuudelle. Leikki on arvokasta, eikä vakavuuden kääntöpuoli, ja se kykenee läpäisemään kaikki sosiaalisen elämämme rakenteet, kaikki luokat, rodut ja sivistystasot. (Gadamer 1977.)

4.2 Maaginen kokemus kollektiivisessä työskentelyssä

Yksi päivä näin unta, että järjestelin ja tutkin Misan teoksia. Aamulla heräsin, ja puhelimeen oli tullut viestejä. Misa oli lähettänyt kuvan maalaamastaan taulusta. Siinä oli ihan samat elementit, kuin mun unessa, mutta eri sommittelu. Sama keltainen My little pony, ja kaksi hassua nallea. Mulla meni kylmät väreet, se tuntui maagiselta. (Ote työpäiväkirjasta 12.1.2022.)

Yhdessä Misa Sarasteen kanssa työskennellessäni olemme havainneet useamman kerran jonkinlaisen yhteyden taiteen tekemisen prosessissa. Sanaton kommunikaatio toimii toisinaan niin, että toinen meistä toteuttaa toisen idea yhteisteoksessamme, vaikka emme ole vielä puheella viestineet ajatuksiamme.

Gadamerin esittämät leikkiin kuuluvat konsensus ja säännöt ovat tärkeitä, ja sanoin viestiminen on olennaista kommunikaatiossa (Gadamer 1977). Kun toteutamme Misan kanssa yhteisteosta, kuitenkin sanaton viestintä korostuu, ja koen, että juuri sellaiset maagiset hetket, jolloin heittäydymme molemmat täysin leikkiin ovat kaikista parantavimpia kokemuksia kollektiivisessa työskentelyssä.

Iloisuus ja nauru niin ikään korostuvat kollektiivisessa työskentelyssä verrattaen yksin maalatessani kokemaani flow-tilaan. Toisin kuin Kokkinen näkee taiteilijuuden taiteilijan oman individualistisen polun etsimisenä ja mahdollisesti löytämisenä, näen myös kollektiivisen taiteen tekemisen prosessin yhteisenä tarkoituksen etsimisenä. Toisaalta näen kollektiivisenkin työskentelyn individualistisen polun etsimisenä, että yhteinen kokemus vaikuttaa omaan polkuun, mutta en ole varma, tuleeko siitä jossain määrin yhteinen polunpätkä pidemmällä elämänpolulla, jossa etsitään yhdessä. (Kokkinen 2019. 27–28.)

5 Lopuksi

Kokkisen tapaan olen havainnoinut nykytaiteen näyttelyissä jonkinlaista henkisyyttä, jota en osaa nimetä (Kokkinen 2019, 266). Kuitenkin hänen tutkimukseensa perehtyen sekä opinnäytetyötäni tehden olen jäsentänyt selkeämmin sitä kokonaisuutta, mihin voin ajatella nyt itse asettuvani kuvataiteen kentällä.

Magia on ilmentynyt kuvan ja taiteen historiassa eri tavoin. Keskusteluja ja kommunikaatiota tuonpuoleisen kanssa on käyty taiteen keinoin, tuonpuoleisesta on kerrottu taiteella. Halusin etsiä tutkimuksellisessa opinnäytetyössäni omaa sijoittumista taiteen kentällä, sekä taiteellisen työskentelyni perustavia tekijöitä.

Olen etsinyt magiaa sekä taiteen symboliikan, oman työskentelyprosessini, taiteen historian kaanonin, että teosteni kautta. Henkilökohtaisen polkuni arvioimista ja avaamista en koe mielekkääksi, tai tarpeelliseksi. Etsiminen tuntuu kuitenkin olevan toistuva teema myös tutkimuksellisessa opinnäytetyössäni, ja koen taiteellisen työskentelyni jonkinlaisena totuuden etsimisenä.

Taiteen tekijyys on oleellisena osana tutkimustani. Kuinka suuri on taiteilijan rooli verrattaen materiaaliin, sekä mahdolliseen joko taiteilijan sisäiseen tai ulkoiseen maagiseen tapahtumaan? Mielestäni taiteilijan aktiivista roolia ei voi täysin sivuuttaa, jotta taiteellisessa tekemisessä säilyy moraali ja etiikka.

Omaa taiteellista työskentelyäni määrittelee selkeästi leikki. Taiteellinen luomisprosessini on kehollinen ja fyysinen leikki, jossa materiaalilla, ympäristöllä ja tiedostamattomilla tekijöillä on oma roolinsa. En halua väittää magian olevan läsnä taiteellisessa työskentelyssäni, kommunikaatiossa ja leikissä, vaikka en myöskään halua kieltää sen mahdollisuutta. Tutkimus on avannut minulle uusia tutkimisen aiheita, mutta ei ole tuottanut lopputulosta. Minusta on mielekästä myöntää ja todeta, että en tiedä.

Lähteet

Dyrscha, Halina 2019. Hilma Af Klint – Beyond the visible. Elokuva. Saksa. Esitetty YLE 2021.

Fingerroos, Outi; Hämäläinen Niina & Savolainen Ulla, 2020. Toim. Lindfors, A., & Haapoja-Mäkelä, H. Koronakevät, omaehtoisuus ja uusi maailmaansuuntautuminen. *Elore*, 27(1), 1–3. <https://doi.org/10.30666/elore.95474>. Viitattu 27.4.2022.

Gadamer, Hans-Georg 1977. Taiteen leikki. Suom. Miika Luoto. Issue X. 3/2015. Helsinki: Taideyliopisto.

Grym, Jori 2022. Mitä yhteistä on web-teleskoopin peilillä ja ihmisen hiuskarvalla? Jälkikaronkka. Ajankohtaisohjelma. YLE.

Hukantaival, Sonja 2021. Arjen magiaa keskiajalta. Luentosarja. Magiaa ja noituutta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Huusko, Timo. Kansallisgalleria. <https://www.kansallisgalleria.fi/fi/object/421535>. Viitattu 23.7.2021.

Kaitaro, Timo 2015. Leikin lait. Issue x. 3/2015. Helsinki: Taideyliopisto.

Kokkinen, Nina 2019. Totuuden etsijät – Esoteerinen henkisyys Akseli Gallen-Kallelan, Pekka Halosen ja Hugo Simbergin taiteessa. Tampere: Vastapaino.

Kokkinen, Nina; Mahlamäki, Tiina & Leskelä-Kärki, Maarit 2020. Moderni esoteerisuus ja okkultismi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Kontturi, Katve-Kaisa 2012. Uusmaterialistista nykytaiteen tutkimusta. Väitöksiä. Tahiti. 2/2012. <http://tahiti.fi/02-2012/vaitokset/uusmaterialistista-nykytaiteen-tutkimusta/>. Viitattu 29.01.2022.

Korpijaakko, Kastehelmi 2018. Raskas huoleton. Aalto-yliopisto. https://aaltdoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/30233/master_Korpijaakko_Kastehelmi_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 22.5.2022.

Kouvola, Karoliina 2021. Tietäjät uskomustarinaperinteessä. Luentosarja. Magiaa ja noituutta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Löyttyniemi, Raili 2013. Flow-tila syntyy, kun taidot ja tehtävän haastavuus ovat sopivassa tasapainossa. YLE. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/01/28/flow-tila-syntyy-kun-aidot-ja-tehtavan-haastavuus-ovat-tasapainossa>. Viitattu 25.4.2022.

Marttinen Vesa, 2022. Jodin hamstraus ja pakoreitin suunnittelu ovat tapoja varautua pahimpaan – kysyimme asiantuntijoilta, miksi toimimme näin. YLE. <https://yle.fi/uutiset/3-12348913>. Viitattu 5.4.2022.

Mäkelä, Essi 2021. Nykyajan noituutta. Luentosarja. Magiaa ja noituutta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Nenonen, Marko 2021. Noitavainot Euroopassa. Luentosarja. Magiaa ja noituutta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Nissinen, Iida 2021. Uushenkisyys on yksilön projekti. Toim. Pasanen, Tuukka. Käsikirj. & juontajat Häikiö, Paavo, Rautalammi, Iida. Kulttuuricocktail-sarja. YLE.

Ojanen, Eero 2019. Suomen Myyttiset eläimet. Helsinki: Minerva.

Pasi, Marco 2010. Coming firth by night. Teoksessa: Alexis Vaillant. Toim. Options with nostrils. Sternberg Press & Piet Swart Institute.

Pohjanheimo, Outi 2019. Etsiä, hoivata, leikkiä: Maagisen ajattelun rikastuminen; intuitiivinen ajattelu ja emotiot parantamiseen liittyvässä etnografisessa aineistossa. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/285175>. Viitattu 29.1.2022.

Raevaara, Tiina 2015. Astuvansalmen kalliomaalaukset menettivät metsänsä. Suomen Kuvalehti. Tarinoita tieteestä. Blogi. <https://suomenkuvalehti.fi/tarinoitatieteesta/astuvansalmen-kalliomaalaukset-menettivat-metsansa/>. Viitattu 30.7.2021.

Rivera Letelier, Hernán 2021.

Roivainen, Hilja 2013. Ihminen ja luonto: elämänvoimaa sekä katajan ja pilvien tahdittamaa taiteellista tutkimusta kansainvälisessä Uusmaterialismi-konferenssissa. Kentältä & arkistosta. Tahiti. 4/2013. <http://tahiti.fi/04-2013/kentalta-ja-arkistosta/ihminen-ja-luonto-elamanvoimaa-seka-katajan-ja-pilvien-tahdittamaa-taiteellista-tutkimusta-kansainvalisessa-uusmaterialismi-konferenssissa/>. Viitattu 29.1.2022.

Roth, Raili 2017. Taidekiistojen pitkä historia Tampereella – Kansa murtautui kirkkoon, kun Hugo Simberg maalasi kattoa. Aamulehti. <https://www.aamulehti.fi/kuvataide/art-2000007488992.html>. Viitattu 29.4.2022.

Schreck, Hanna-Reetta 2019. Ellen Thesleff 150 vuotta! Viisi näkökulmaa taiteilijan tuotantoon. Valokuvan nainen – Ellen Thesleffin eletty ja maalattu ruumiillisuus. Tahiti. 9(3). <https://doi.org/10.23995/tht.88661>. Viitattu 8.8.2021.

Siikala, Anna-Leena 1992. Suomalainen Šamanismi. 5. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 565. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Thesleff, Ellen 1954. Dikter och dänkar. Helsinki: Konstsalongens förlag.

Kuvat

1. Welin, Po.O. Museovirasto Musketti.
<https://www.lohjanseurakunta.fi/lohja/kuvagalleria>. Viitattu 25.4.2022
2. Kansallisgalleria, Ateneum.
<https://www.kansallisgalleria.fi/fi/object/439436>. Viitattu 25.4.2022.
3. Korvenoja, Nina, 2022. Lempi Leiskuva